

Podklad do správy expertnej skupiny pre mimoškolskú výchovu

Otvorená škola – sa stáva jednou z perspektívnych možností kvalitatívnej premeny vzdelávania. Zdôrazňuje spojenie s miestnym prostredím, v ktorom dieťa vyrastá, a preto rozvíja širokú spoluprácu s rodinami detí, so spoločenskými a detskými organizáciami a mimoškolskými výchovno-vzdelávacími inštitúciami. Organizuje voľný čas mládeže a úzko spolupracuje s miestnymi orgánmi pri uspokojovaní kultúrno-osvetových potrieb obce či mesta. Idea otvorenej školy predstavuje teda zárodok nového postavenia školy v spoločnosti: škola vzhľadom k rodine bude preberať viac vzdelávaciu úlohu, zároveň však bude užšie spojená so vzdelávacou a výchovnou praxou mimoškolského prostredia. A to povedie k silnejšími integračným tendenciám, ktoré sa prejavia predovšetkým v oblasti výchovy – v oblasti formovania svetonázoru, morálky, formovania osobnosti. (Alan, Gál: Budúcnosť vo svetle prognostiky)

Kvalitatívna premena vzdelávania – musí viesť, predpokladať a prejsť sa v kvalitatívnej premene výchovy; smerovať k tomu, aby sa vo voľnom čase realizovali rôznorodé záujmové činnosti na základe dobrovoľnosti, ktoré budú prehĺbovať a rozširovať poznatky, získané žiakmi v škole a naopak: aby počas vyučovania sa tieto poznatky, získané vo voľnom čase "zhodnocovali" tak, že žiaci budú nadobúdať k vyučovaniu a k poznávaniu vôbec kladný vzťah, že budú mať vytvorené podmienky pre tvorivú prácu v škole, demokratické ovzdušie pre vedenie dialógu s učiteľmi, pre postupné vyrovnávanie rozdielu medzi tým, čo žiak "musí" a "môže" vzhľadom na povinnosti v škole a dobrovoľnosť vo voľnom čase.

Spojenie výchovy s miestnym prostredím – malo by byť základným východiskom pri riešení koncepcie voľného času v konkrétnych podmienkach, pretože najviac času trávi dieťa v okolí svojho bydliska:

- a) treba vychádzať z perspektívnej koncepcie usporiadania samosprávnych území (obcí, miest, obvodov), ktoré si budú vytvárať vlastné finančné zdroje a rozhodovať o tom, ako sa budú získané prostriedky využívať; ako ovplyvniť rozhodovanie miestnych rád pri rozhodovaní o koncepcii využívania voľného času? Ako zainteresovať obyvateľov na výchove detí a mládeže? Nebolo by vhodné a potrebné zabezpečiť zastúpenie pedagógov v miestnych radách, prípadne vytvorenie miestnych komisií pre voľný čas, ktorých členovia by boli zastúpení v podobných komisiách na vyšších úrovniach?
- b) aby deti nemuseli cestovať za svojimi záujmami do vzdialených lokalít a mohli čo najviac času využiť efektívne, ale aj z bezpečnostných hľadísk je potrebné, aby školy fungovali ako centrá voľného času (ideálne by samozrejme bolo, keby svoj voľný čas deti nemuseli tráviť v školských priestoroch, preto treba perspektívne uvažovať o 1. vybudovaní domov detí pri školách 2. budovaní viacúčelových škôl 3. budovaní osobitných klubovni a telocvični)

Široká spolupráca školy, rodiny a ostatných organizácií

- a) úloha miestnych orgánov: rozhodovanie o využívaní finančných dotácií, zabezpečovanie informovanosti všetkých činiteľov
- b) vytváranie podmienok pre pestrú činnosť detí a mládeže vo voľnom čase a kontrola efektívnosti vynaložených finančných prostriedkov, združovanie finančných prostriedkov
- c) organizovanie spoločných podujatí a súťaží medzi organizáciami podobného alebo rovnakého zamerania
- d) spoločné využívanie zariadení, materiálneho zabezpečenie, požičiavanie, prenajímanie
- e) vytvorenie takých podmienok, ktoré budú zárukou spolupráce, ktorá je podmienkou skutočne tvorivej atmosféry

Silnejšie integračné tendencie

- a) Tendencie zjednocovania výchovy a vzdelávania, odstraňovania rozdielov medzi vyučovaním a voľným časom: z hľadiska realizácie obsahu výchovy a vzdelávania sa bude rozdiel medzi činnosťou v škole a činnosťou vo voľnom čase zmenšovať (je potrebné urýchliť tieto procesy: možnosti voliteľnosti predmetov, dialóg žiakov a učiteľov, možnosť výberu školy, priznanie právomoci školským žiackym samosprávam, atď.)
- b) Tendencia osamostatňovania sa inštitúcií: ak bude vzrastať samostatnosť a právomoci výchovno-vzdelávacích inštitúcií, hrozí nebezpečenstvo ich vzájomnej izolácie a izolácie školy od inštitúcií voľného času, a tým i nebezpečenstvo odtŕhania výchovy a vzdelávania. Preto je potrebné vytvoriť spojovací článok medzi školou a organizáciami voľného času na všetkých úrovniach.
 - týmto článkom by mohol byť koordinátor voľného času detí a mládeže, ktorého hlavnou úlohou by bolo vytvárať podmienky pre spoluprácu a vzájomnú informovanosť všetkých činiteľov, pôsobiacich v konkrétnych podmienkach a realizovať požiadavky detí a rodičov týkajúce sa využívania voľného času,
 - mala by mať každá organizácia v systéme voľného času svoju špecifickú funkciu alebo je žiaduce ponechať formovanie spoločenských a záujmových organizácií živelnosti?
 - mali by jednotlivé iniciatívy, hnutia a organizácie medzi sebou. "bojovať", konkurovať si a samofinancovaním "zápasit" o svoju vlastnú existenciu, alebo musí mať celá spoločnosť záujem na tom, aby existoval široký výber rôznych záujmových aktivít?
 - do akej miery a v čom je potrebná konkurencia medzi organizáciami (spoločenskými, klubmi, štátnymi, súkromnými) a v čom je potrebná spolupráca?
 - aké dôsledky by mohla mať komercializácia aktivít vo voľnom čase?
 - je potrebné zabezpečiť rovnomerné informovanie verejnosti o činnosti všetkých činiteľov a organizácií? Je žiaduce preferovanie či ignorovanie niektorých z nich? Môže byť potom zabezpečený slobodný výber?

- ako vytvoriť podmienky pre ich rozšírenie a rozvoj?
- nebolo by možné podporiť túto formu využívania voľného času znovu vytváraním domovnických miest?
- možné by bolo prepojenie činnosti samospráv sídliska a samosprávy školy – organizovanie súťaží v priestoroch školy – koordinátor
- je realizovateľná požiadavka, aby sa deti mohli zúčastňovať činnosti rôznych organizácií súčasne, aj keď nie sú ich členmi, keď o určitú činnosť prejavia záujem a aby im toto každá organizácia umožnila bez požadovania členských príspevkov?

Školské samosprávy

- je na základnej škole potrebná školská samospráva?
- ak má byť škola "otvorená", majú na pôde školy opodstatnenie aj rôzne súťaže pre triedne kolektívy v čase po vyučovaní?
- mala by mať z tohto hľadiska školská samospráva úlohy, súvisiace s "mapovaním" záujmov žiakov a úlohy súvisiace s voľným časom?
- nemala by taká samospráva byť vedená "nezávislým" pedagógom? (koordinátorom), ktorý by obhajoval záujmy žiakov na pôde školy aj vo voľnom čase?

Výsledky výskumu - D. Franclová, Pedagogika 6/89 s.619 :

- formovanie hodnotných záujmov môžu zabezpečiť krúžky pri školách
- najrozšírenejšia činnosť je však vykonávaná individuálne, čo súvisí s potrebou samostatného rozhodovania
- je potrebné rešpektovanie samostatnosti, ale zároveň si treba položiť otázku: akú mieru samostatnosti mládež unesie?
- z výskumu vyplýva potreba doceňovania prepojenosti mimoškolských záujmov do školského vyučovania a naopak
- do akej miery je úlohou školy fungovať ako syntetizátor školských a mimoškolských väzieb? (od ZŠ je mládeži vnucovaná predstava, že školské učivo je jediným možným pravdivým zdrojom poznania, ale práve mimoškolské zdroje pohotovo sprostredkujú najnovšie poznatky)
- v mimoškolskom čase treba uspokojovať:
 1. potrebu nových skúseností
 2. úspechu, ocenenia, sebaúcty
 3. emocionálneho kontaktu

Koordinátor voľného času

- realizátor požiadavky "otvorenej" školy po vyučovaní, počas voľných dní a prázdnin

- zabezpečoval by uspokojovanie záujmov žiakov podľa ich požiadaviek formou práce školských krúžkov, organizovaním súťaží medzi triedami a individuálne
- bol by "oponentom" a obhajcom práv a záujmov detí vo vzťahu k učiteľom
- propagoval by medzi deťmi prácu rôznych organizácií v mieste bydliska a zabezpečoval by spoluprácu medzi nimi na pôde školy
- zabezpečoval by spoluprácu školy s domami detí, účasť školských družstiev na mimoškolských súťažiach
- perspektívne by zabezpečoval spoluprácu medzi školskou samosprávou a domovými samosprávami a organizovanie súťaží na sídliskách
- zabezpečovanie využívania priestorov a MTZ školy

Iné riešenia

- a) voľný čas detí v škole by organizovali rôzni učitelia podľa svojej odbornosti v rámci svojho úväzku – práca s talentovanými žiakmi, celoškolská súťaž, krúžky
- b) organizovali by túto činnosť učitelia mimo svojho úväzku, ale mali by ju zaplatenú
- c) voľný čas žiakov by organizovali triedni učitelia, každý so svojou triedou, v rámci úväzku
- d) organizoval by túto činnosť vedúci školského klubu počas týždňa a osobitný pracovník počas voľných dní, alebo by sa striedali rôzni učitelia a vychovávatelia
- e) škola by v spolupráci s rodičmi zabezpečila dobrovoľných vedúcich, s ktorými by škola podpísala dohodu o pracovnej činnosti

Nadrezortné centrum voľného času

- a) malo by zabezpečovať vzájomnú informovanosť všetkých činiteľov, ktoré sa budú na tejto oblasti podieľať, informovanosť verejnosti
- b) zabezpečovanie – koordinácia "Rád voľného času" všetkých územných celkov a výmenu skúsenosti
- c) Republiková rada voľného času – poradný orgán, zostavený zo zástupcov všetkých územných celkov
- d) spravodlivé rozdeľovanie finančných dotácií pre deti a mládež podľa vopred stanovených kritérií

V Bratislave, január 1991

Spracovala: Jarmila Blažeková